

Projekt MOSAIC – každý žák hudebním skladatelem

PaedDr. Jan Prchal

ZŠ a ZUŠ Jabloňová, Liberec

Abstrakt

Začlenění nové klíčové kompetence – digitální – zvedlo silnou vlnu reakcí, většinou nesouhlasných. Právem je kritizována netransparentnost procesu, oslabení oblasti Umění a kultura snížením hodinové dotace na II. stupni ZŠ a v neposlední řadě přehlížení disciplín, které rozvíjejí jiné než technické kompetence. Tento příspěvek lze použít jako argument, že digitální kompetence nemusí být nutně v rozporu s uměleckým vzděláváním a ono snížení hodinové dotace nebylo nutné – obsahy digitálního vzdělávání je možno realizovat i v předmětech oblasti Umění a kultura.

Klíčová slova

ZŠ a ZUŠ Jabloňová Liberec, kreativita a fantazie, on-line výuka, technologie, vztahy mezi uměleckými oblastmi, aktivizace žáků

Abstract

The inclusion of a new key competence – digital – has raised a strong wave of reactions, mostly dissenting. The non-transparency of the process, the weakening of the Arts and Culture area is rightly criticized by reducing the hour range to upper primary schools, and, last but not least, the disregard of disciplines that develop non-technical competencies. This paper can be used as an argument that digital competencies do not necessarily conflict with art education and that a reduction in the number of lessons was not necessary – the content of digital education can also be implemented in subjects in the field of Arts and Culture.

Keywords

Primary and music school Jabloňová Liberec, creativity and fantasy, online teaching, technology, relations between types of art, activation of pupils

Všichni, kdo vyučují uměleckým předmětům a hudební výchově, se ocitli z důvodu distančního vzdělávání ve velmi nekomfortní situaci. De facto bez jakékoli přípravy a podpory bylo nutno takto vyučovat disciplínám, které jsou postaveny na osobní interakci žáka a pedagoga. Nejmarkantněji se to projevilo ve většině oborů výuky ZUŠ. Zásadní měrou utrpěla i výuka hudební výchovy na základních školách. Předmět, dlouhodobě vnímaný jako *oddechový, vedlejší, měkký...*, nejenže nebyl do on-line výuky zařazován, ale vedením škol byl ve velké míře z distanční výuky odstraněn (jako „zatěžující“). V důsledku tohoto přístupu řada žáků neabsolvovala výuku HV po téměř jeden a půl školního roku.

Osobně jsem na svém pracovišti tuto situaci nedopustil a hudební výchova byla vyučována on-line a jen ve výjimečných případech zadáváním témat a úloh k samostatné práci.

V březnu 2020 jsem byl zaskočen proudem událostí a distanční formou vzdělávání. Snažil jsem se zorientovat v práci s aplikacemi a měl jsem velkou výhodu, že jsme s editačním nebo notačním programem se žáky pracovali dlouhodobě, ale vždy prezenčně. Musím se přiznat, že jsem si zpočátku distanční on-line výuku představit nedokázal. Protože mám v povaze přistupovat k problémům se značnou mírou odpovědnosti, snahou po řešeních, a především – nemínil jsem připustit, že bychom hudební výchovu z jakéhokoli důvodu z distanční výuky vytěsnili, připravoval jsem pro své žáky materiály, poslechové analytické kvízy, zřídil jsem si svůj YouTube kanál a vytvořil desítky krátkých videí, která využívám při tvorbě kvízů platformy *Kahoot!*¹, která se mi velmi osvědčila. Žáci měli k dispozici aktualizovaný elektronický zpěvník se mnou vytvářenými doprovody pro domácí zpívání, které naštěstí nikdo nezakázal. Instrumentalisté si mohli zahrát party orchestrálních skladeb nebo úprav pro

¹ <https://kahoot.com/schools-u/>

muzicírování – vždy s připravenými doprovody v patřičných tóninách. Velmi se mi osvědčila aplikace *Chrome Music Laboratory*².

Začátkem školního roku 2020/2021 mi bylo jasné, že různými vládními kroky směřujeme k distanční výuce, a ve vzácných prezenčních chvílích jsme se žáky prohloubili dovednosti v práci s volně stažitelným programem *Audacity*³. Žákům jsem v návaznosti zadával připravené úkoly – např. rozstříhané písně nebo skladby, které měli sestavit do původních nebo jinak smysluplných celků – např. symfonické básně *Vltava* a *Šárka*, vytváření ukázek významných alb, kdy zkrácené ukázky písní bez označení jsem jim připravil (*Let It Be*, *Bratříčku, zavírej vrátka*, *Imagine*, *Dark Side of the Moon...*), nebo vytváření hudebních vizitek rodin, kdy každého jejího člena (včetně prarodičů) reprezentovala krátká editovaná ukázka jeho oblíbené hudby. To bylo velmi zajímavé... a zábavné.

Při podzimní podvečerní procházce lesem mi hlavou bleskl nápad zadávat žákům podněty k vytváření hudebně zvukových celků na základě fotografií s určitou náladou. Pro tento případ jsem hodlal vytvořit instruktážní skladbičku, jejíž jednotlivé hlasy by měli žáci k dispozici ve zvukové podobě jako mp3 a jejich kombinacemi by kompozice s danou náladou vytvářeli v programu *Audacity*. V tu chvíli mi zazvonil telefon – volal mi můj bývalý žák, vystudovaný hudební skladatel Lukáš Janata, nyní pedagog *San Francisco Conservatory of Music* a člen *San Francisco Symphony Choir*. Bylo mi jasné, že je to signál vyšší moci a projekt prostě realizovat musím.

Na základě mého zadání mi Lukáš vytvořil – zatím dvě – kompozice, nazvané **Mosaic**, protože se v podstatě jedná o hudební stavebnice svého druhu. S těmi se žáky pracujeme. Obě dosud realizované skladby bych žánrově zařadil do oblasti současné symfonické hudby (*Mosaic*) a hudby filmové (*Mosaic III*). Partitura první má 17 hlasů, druhá 15. Samotná výchozí kompozice musí být vytvořena tak, aby kombinacemi jednotlivých hlasů bylo možno vytvářet hudební útvary různého vyznění, nálad, barev... (Obr. 1). Jednotlivé party jsou následně exportovány separátně a výsledně zvukově upraveny programem *NotePerformer*⁴.

² <https://musiclab.chromeexperiments.com/Experiments>

³ <https://www.slunecnice.cz/sw/audacity/>

⁴ <https://www.noteperformer.com/>

Samotná tvorba představuje pro autora oříšek:

Materiál musí mít pedagogický potenciál, jednotlivé hlasy pak rozdílné charaktery v různých kombinacích (polyfonie versus homofonie, rytmičnost versus statický rytmus), po nástrojových sekcích to de facto, i přes shodný nejjednodušší harmonický plán, musí fungovat jako odlišná skladba.

Fungovat musí kompozice samozřejmě i v tutti, i když to si musí zvědavý žák vytvořit sám – celkové vyznění jim neposkytuje.

Ale především – nesmí to být NUDA. Pro žáky různých hudebních preferencí je nabídnuta hudba různého typu. Tedy zimmerovská hutná kila s perkusemi na konci, stravinskovský kontrapunkt či prvky hudebního minimalismu, to vše může žák na malé ploše slyšet, nakombinovat a vyhodnotit.

Pro skladatele je to zajímavý podnět a jsem velice rád, že projekt zaujal i pana Jiřího Gemrota, vedoucího oddělení skladby Pražské konzervatoře. V tuto chvíli někteří studenti 5. a 6. ročníku oboru skladba vytvářejí kompozice nové – v rámci soutěže, kterou jsem pro ně vypsal.

A nyní k tomu, jak to funguje v praxi. Princip je takový: nepracujeme s notovým záznamem, pro orientaci používáme záznam grafický. Žákům poskytnu nahrávky jednotlivých hlasů, strukturovaných do sekcí podle pořadí v partituře, a grafickou partituru (Obr. 2).

V programu *Audacity* vytváříme kombinací jednotlivých partů kompozice různého vyznění, různých nálad – zadání může vypadat např. takto (Obr. 3, 4, 5).

Kromě kombinování jednotlivých hlasů mohou žáci upravit **jejich průběh** – v určité části mohou part zcela ztišit (vytvoření – ticho) nebo editovat **dynamický průběh** efekty fade in (pozdvolný náběh) a fade out (do ztracena).

Po vyexportování vytvořené skladby ve formátu mp3 mohou žáci požadované vyznění a náladu podpořit ještě úpravou tempa v aplikaci *Time Stretch*⁵.

⁵ <https://29a.ch/timestretch/>

I když lze pracovat s řadou programů, které podporují kreativitu, většina z nich pracuje s prvky a instrumentací současné hudby populární. V tomto případě jsou žáci konfrontováni s hudbou symfonického ražení a zadání v úzké vazbě na výchovu výtvarnou (místo fotografií lze použít výtvarná díla...) nebo literární (skladbu lze vytvořit na základě nálady literárního díla, básně, textu...) může velmi efektivně rozvíjet jednak představivost a fantazii, ale i chápání vztahů mezi uměleckými díly různého druhu.

Na závěr několik ukázek: <https://www.youtube.com/watch?v=lpLWU2vdUzc>

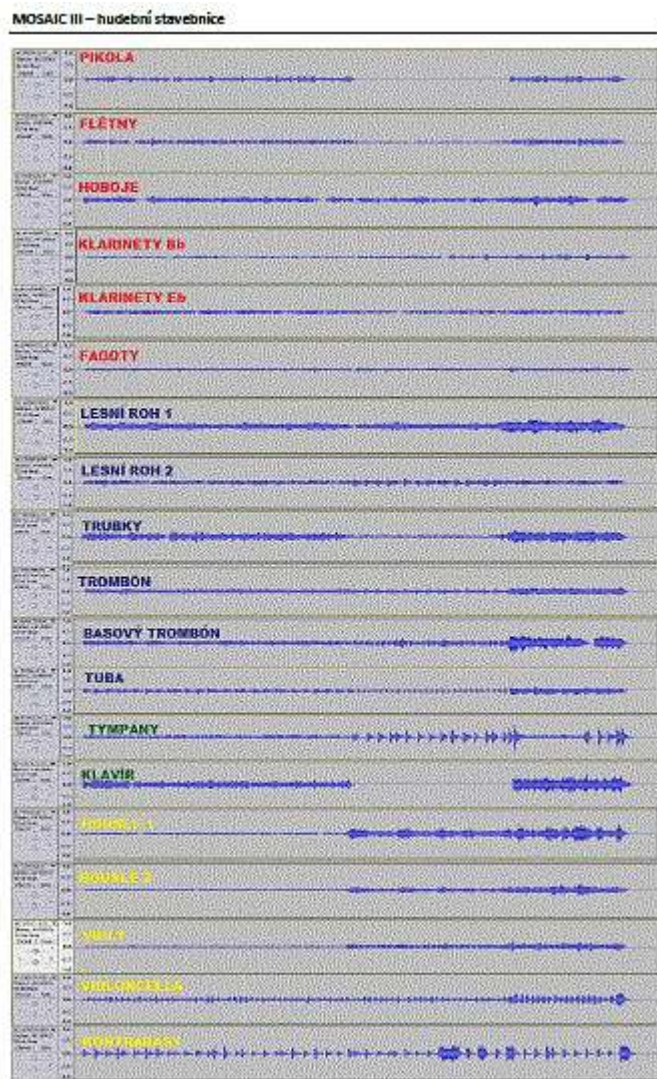
Příspěvek ve formátu video zde: https://www.youtube.com/watch?v=KrbggAA5_qY

Přílohy

MOSAIC III

The image displays a complex musical score for a piece titled "MOSAIC III". The score is arranged in a multi-system format, with approximately 18 staves per system. The instruments and parts include: Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Clarinet (Cl.), Bassoon (Fag.), Trumpet (Tr.), Trombone (Tbn.), Percussion (Perc.), Violin I (Vln I), Violin II (Vln II), Viola (Vla), Cello (Vcl), Double Bass (Vclb), and a Chorus (Kor). The score is written in a key signature of one flat (B-flat) and a 4/4 time signature. It features a variety of musical notations, including melodic lines, harmonic accompaniment, and rhythmic patterns. The score is divided into measures, with bar lines clearly visible. The overall layout is professional and detailed, typical of a published musical score.

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3, 4, 5